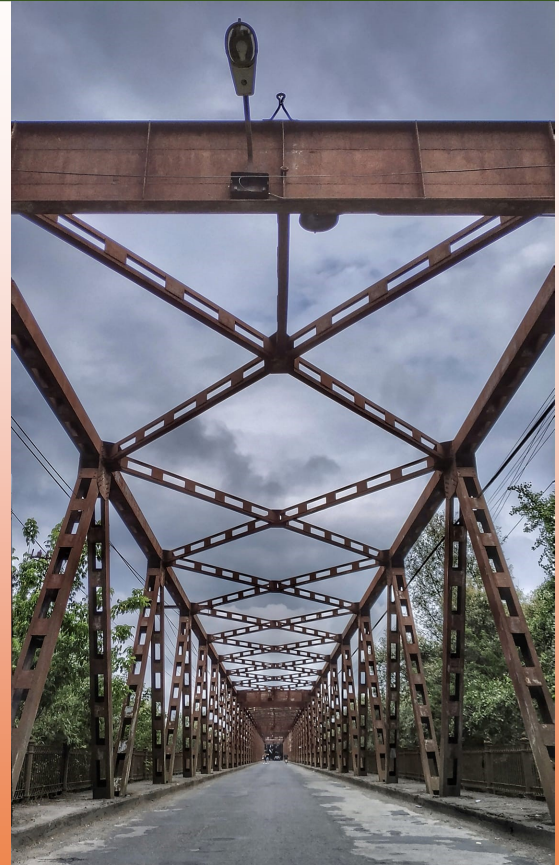

**Alternatív jelentés
az Ukrajna által az Európa Tanács
Szakértői Bizottságához
a Regionális vagy kisebbségi
nyelvek európai kartája
ukrajnai alkalmazásáról
benyújtott negyedik periodikus
jelentése kapcsán**

Készült a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontban.

A borítón a *tiszaújlaki közúti Tisza-híd* látható.

A fotót készítette: *Fülöp László*.

© Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, 2020

Beregszász, 2020

A Karta Ukrajnában

- Ukrajna 1999-ben ratifikálta először a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját.
- A Karta ratifikációjáról szóló törvényt azonban az ukrán alkotmánybíróság formai okokból 2000-ben hatályon kívül helyezte.
- Másodszor 2003-ban ratifikálta ismét Kijev a nemzetközi dokumentumot.
- A Karta 2003-ban ratifikált változatában sokkal kevesebb kötelezettséget vállalt az ország, mint 1999-ben.
- A ratifikációs törvényben vállalt kötelezettségekkel Kijev csak minimális vállalásokat tett a regionális vagy kisebbségi nyelvek védelme érdekében.
- Lássuk például, mi a különbség a Karta ratifikálásáról szóló 1999. és 2003. évi törvények között (a Karta 8. és 9. cikke alapján).

A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját ratifikáló két ukrainai (az 1999-es és 2003-as) törvényben vállalt kötelezettségek összehasonlítása. **8. Cikk – Oktatásügy**

	Az 1350-XIV. sz. (1999-es) ratifikációs törvény	A 802-IV. sz. (2003-as) ratifikációs törvény
1. pont		
a) iskola-előkészítő oktatás	a (i), a (ii), a (iii)	a (iii)
b) általános iskolai oktatás	b (i), b (ii), b (iii)	b (iv)
c) középiskolai oktatás	c (i), c (ii), c (iii)	c (iv)
d) szakközépiskolai és szakmunkásképzés	d (i), d (ii), d (iii)	d (iv)
e) felsőoktatás	e (i), e (ii)	e (iii)
f) felnőttoktatás és továbbképzés	f (i), f (ii)	f (iii)
g)	g	g
h)	h	h
i)	i	i
2. pont	2. pont	2. pont

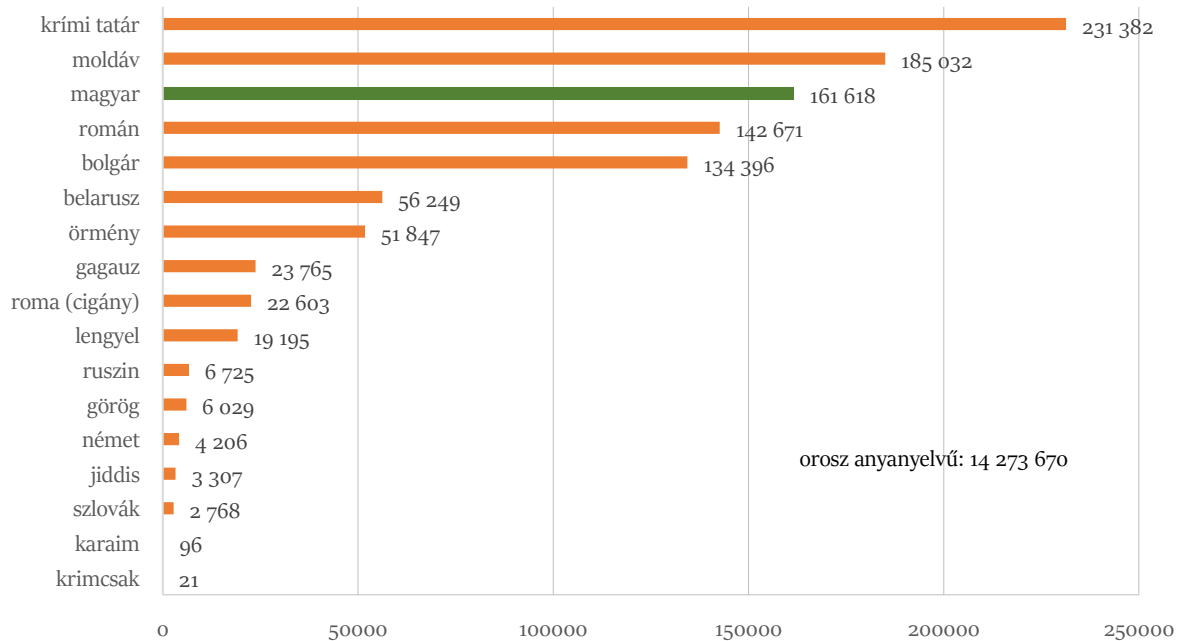
A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját ratifikáló két ukrainai (az 1999-es és 2003-as) törvényben vállalt kötelezettségek összehasonlítása. **9. cikk – Igazságszolgáltatás**

	Az 1350-XIV. sz. (1999-es) ratifikációs törvény	A 802-IV. sz. (2003-as) ratifikációs törvény
1. pont		
a)	a (ii), a (iii)	a (iii)
b)	b (ii), b (iii)	b (iii)
c)	c (ii), c (iii)	c (iii)
d)	–	–
2. pont		
a)	–	–
b)	–	–
c)	c	c
3. pont	3. pont	3. pont

A Karta hatálya alá tartozó nyelvek Ukrajnában

- A 2003-as ratifikációs törvény 13 nyelvet von a Karta védelme alá Ukrajnában.
- Ez a törvény azonosan kezeli ezt a 13 nyelvet, annak ellenére, hogy közöttük van olyan, amelynek több millió beszélője van Ukrajnában (az orosz), több olyan, amelyek jelentős számú beszélővel rendelkeznek (például a román, a magyar) és olyanok is, amelyeknek csak néhány száz beszélője él az országban (pl. szlovák, német).
- Ukrajna négy nyelvre (karaim, krimcsak, romani, ruszin) csak a 7. cikkely védelmét terjesztette ki.

A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája hatálya alá tartozó nyelvek Ukrajnában
(az anyanyelvi beszélők száma 2001-ben)

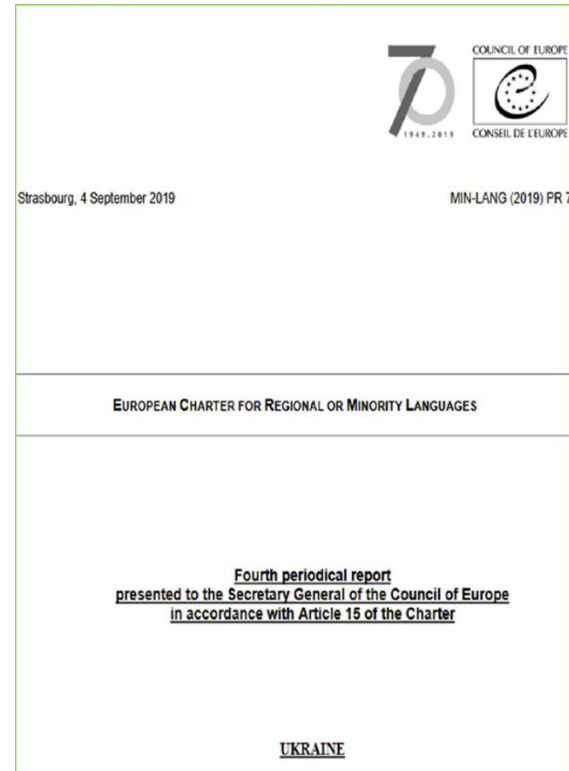

A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában

Az előző (harmadik) beszámolási időszak óta a kijevi kormányzat számos olyan új törvényt fogadott el, amelyek jelentősen szűkítik a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának jogát és lehetőségét. Ilyen volt például:

- Ukrajna törvénye „Az állami szolgálatról”;
- Az elektronikus sajtó nyelvét megváltoztató törvények;
- Ukrajna törvénye „Az oktatásról”;
- Ukrajna törvénye „Az általános középfokú oktatásról”;
- Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”;
- A 2012-ben elfogadott nyelvtörvény hatályon kívül helyezése szintén jelentősen visszaszorította a regionális vagy kisebbségi nyelvek beszélőinek jogait.

Az Ukrajna által
benyújtott országjelentés
még a fent említett
törvények elfogadása
előtt készült, ezért a
jelentés nem tér ki
ezeknek az új
törvényeknek az
elemzésére.

A magyar nyelven folyó oktatásnak jelentős történelmi hagyományai vannak a mai Kárpátalja területén

- A ma Kárpátaljaként ismert régió az elmúlt 150 évben több különböző államhoz tartozott.
- Az Osztrák–Magyar Monarchián belüli Magyar Királyság (1867–1918), a Csehszlovák Köztársaság (1919–1938), Kárpáti Ukrajna (1939), a Magyar Királyság (1939–1944) és a Szovjetunió egyaránt biztosította a kisebbségek számára az anyanyelvi oktatás jogát és lehetőségét.
- Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajna sokáig szintén biztosította a területén élő kisebbségek számára az anyanyelven folyó oktatás jogát.
- Ukrajna új törvényei gyakorlatilag megszüntették az állampolgárok jogát az oktatás nyelvének megválasztására.
- Például az általános közép fokú oktatásról szóló törvény (2020) korlátozza a kisebbségi nyelvek oktatásban való használatának jogát.

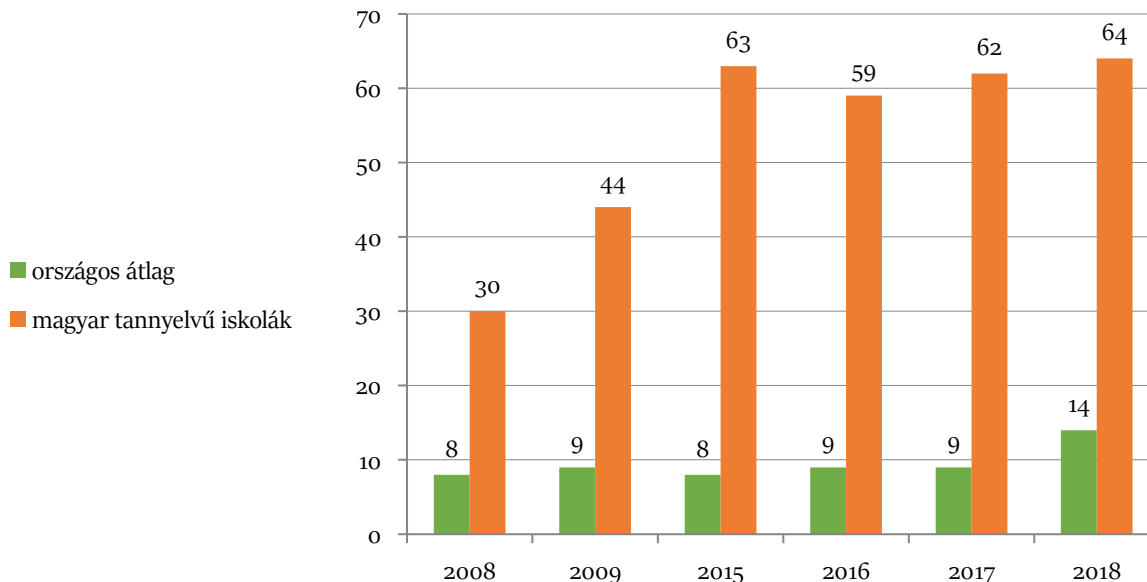
Az anyanyelv aránya az oktatási folyamatban (%-ban) Ukrajna „Az általános középfokú oktatásról” szóló törvényében (2020)

	1-4. oszt.	5. oszt.	9. oszt.	10-12. oszt.	Kiket érint?
a többségi nemzet képviselői	100	100	100	100	ukránok
őshonos népek	100	100	100	100	krími tatárok
nemzeti kisebbségek, kiknek nyelve az EU-ban hivatalos nyelv	100	80	60	40	magyarok, románok
nemzeti kisebbségek, kiknek nyelve az EU-ban <i>nem</i> hivatalos nyelv	100	20	20	20	oroszek, belaruszok

Miért van szükség erre a korlátozásra?

- Az ukrán kormány az oktatásban az anyanyelvről az ukránra való áttérést azzal magyarázza, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató iskolákban a tanulók nem tudják elsajátítani az államnyelvet, ami akadályozza társadalmi beilleszkedésüket.
- Különösen igaz ez a kárpátaljai magyarokra. Mivel Ukrajnában kötelezővé vált az ukrán nyelv és irodalom külső független tesztelés (ZNO) formájában történő érettségi vizsga (2008-ban azok számára, akik a felsőoktatásban szeretnék folytatni tanulmányaikat, majd 2017-től minden érettségiző számára), az ukrán politikai elit folyamatosan a ZNO eredményeire hivatkozik a fenti érvek alátámasztására.
- Ha a következő oldalon található adatokat nézzük, úgy tűnik, hogy az ukrán tisztviselőknek és politikusoknak igazuk van.

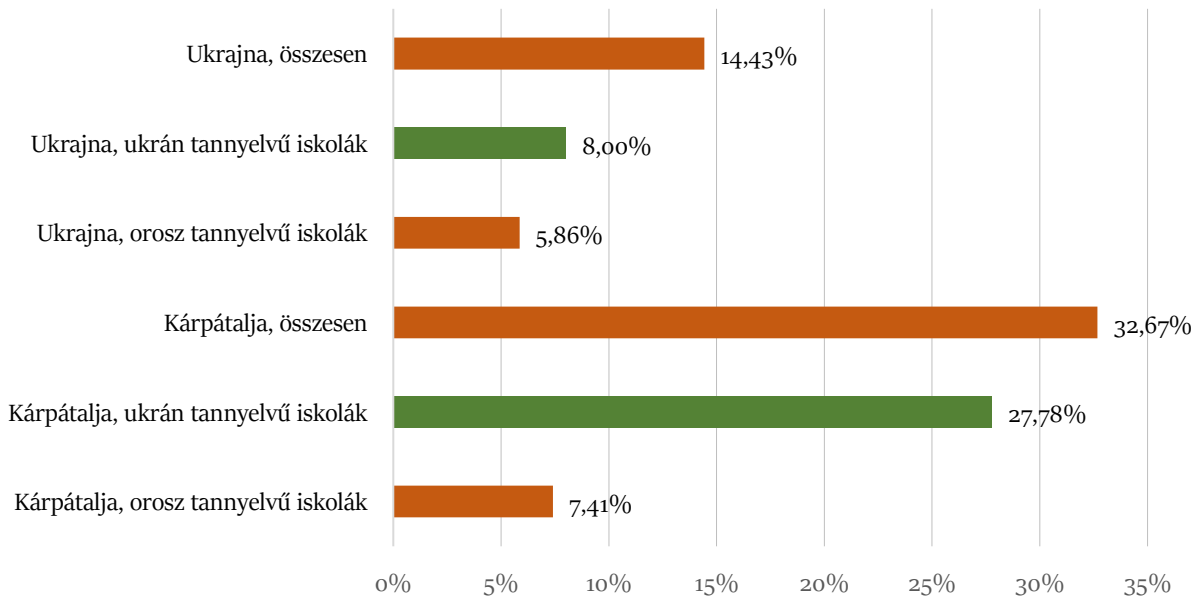
Az „ukrán nyelv és irodalom” külső független tesztelésén bukott vizsgázók aránya (azaz, akik nem szerezték meg a felsőfokú oktatáshoz szükséges minimális pontszámot) Ukrajnában (minden iskola) és a kárpátaljai magyar iskolákban (%-ban)

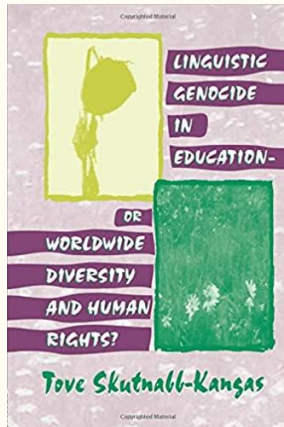
Az ukrán nyelv és irodalom ZNO azonban nem mutatja meg az ukránnyelvtudás szintjét, hanem két iskolai tantárgy (ukrán nyelv és ukrán irodalom) során szerzett ismereteket méri fel

- Ha igaz lenne az ukrán kormány azon érvelése, miszerint a magyar iskolák végzőseinek gyenge eredményei a független teszteken azt bizonyítja, hogy a kárpátaljai magyarok nem tudnak ukránul, akkor azt a következtetést kell levonni, hogy ukrán nyelvű iskolák több ezer érettségizője sem ismeri az ukrán nyelvet.
- A következő oldalon található adatok egyértelműen azt mutatják, hogy 2018-ban országos szinten az ukrán tannyelvű iskolák végzőseinek 8%-a, Kárpátalján pedig közel 28%-a ért el nagyon alacsony pontszámot ugyanazon az ukrán nyelv és irodalom teszten.
- Ha hiszünk az ukrán kormánynak, arra a következtetésre juthatunk, hogy nagyon sokan – annak ellenére, hogy ukrán tannyelvű iskolát végeztek – nem beszélnek ukránul, a saját anyanyelvükön.

Azon érettségizők aránya, akik 2018-ban nem érték el a minimális pontszámot a külső független tesztelésen ukrán nyelv és irodalom tantárgyból (Ukrajna és Kárpátalja)

A probléma ettől bonyolultabb...

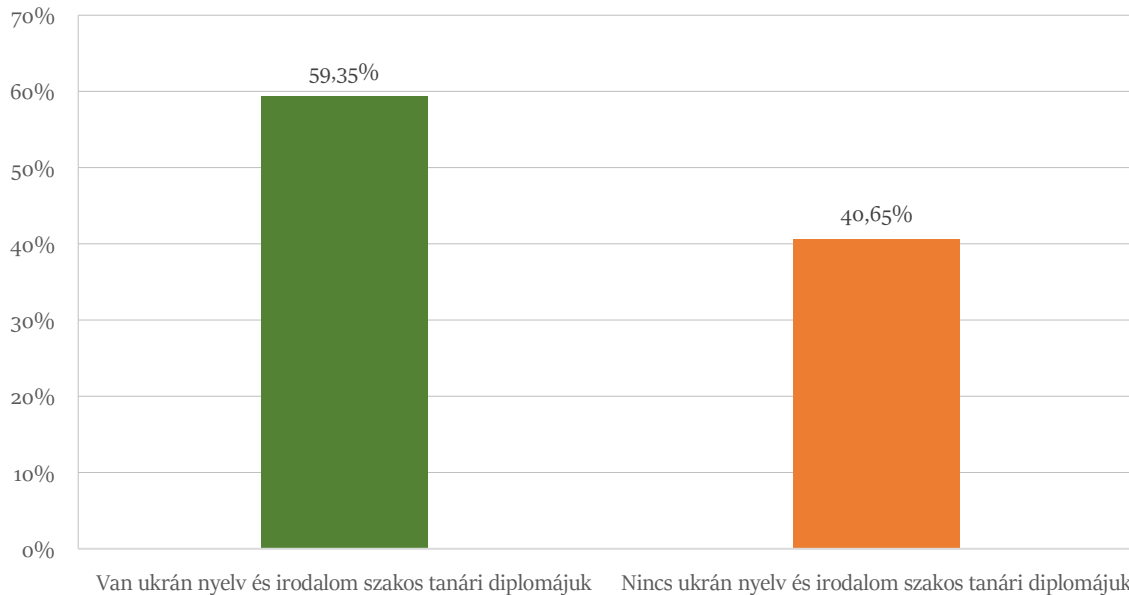
A kisebbségi jogok nemzetközi szakértője, Tove Skutnabb-Kangas szerint:

„Az elemzésből egyértelműen kiderül, hogy »az anyanyelven vagy az idegen nyelven oktassuk-e a gyermekeket, hogy kétnyelvűvé váljunk?« kérdés leegyszerűsített és félrevezető. Inkább így kellene feltennünk: »milyen feltételek mellett vezet az anyanyelven vagy az idegen nyelven folyó oktatás magas szintű kétnyelvűséghez?» (Skutnabb-Kangas 1990: 17, 1997: 38)

Az ukrán kormány nem teremtette meg a hatékony nyelvoktatás feltételeit.

Például a következő oldalon azt látjuk, hogy a magyar tannyelvű iskolákban nincs elég ukrán nyelv és irodalom szakos tanár.

A kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban ukrán nyelvet és irodalmat oktató pedagógusok végzettségük szerint (2016/2017-es tanév)

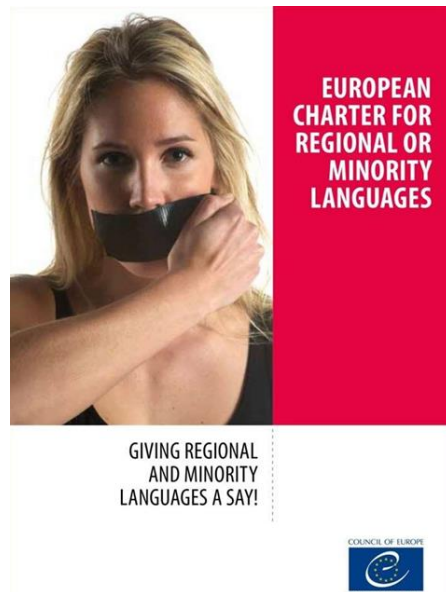
Miért ragaszkodnak a magyarok az anyanyelvi oktatáshoz?

- Ha figyelembe vesszük a nyelvi asszimiláció mértékét 6 ukrainai nemzeti közösség körében, nagyon fontos összefüggéseket találunk.
- Azokban a közösségekben, ahol teljes értékű az anyanyelvi iskolahálózat (magyarok, románok), magas azoknak az aránya, akik megtartották anyanyelvüket.
- Azon közösségek körében, akiknek csak néhány anyanyelvű iskolájuk van, vagy anyanyelvükön csak alacsonyabb szintű oktatás folyik (beloruszok, lengyelek), azok aránya, akik megőrizték őseik nyelvét, jóval alacsonyabb.
- Végezetül azok a közösségek, amelyeknek Ukrajnában nincs anyanyelvi iskolája (görögök, zsidók), az asszimiláció és a nyelvcseré útjára léptek.

Nemzetiségi, anyanyelvi és anyanyelvi oktatási adatok Ukrajna hat közösségében (2001-es népszámlálási adatok alapján)

	Fő (nemzetiség alapján)	Az összlakosság %-ában	Anyanyelve és nemzetisége megegyezik	Rendelkezik anyanyelvi iskolahálózattal?
magyar	156 566	0,32	95,44	<i>Igen</i>
román	150 989	0,31	91,74	<i>Igen</i>
belorusz	275 763	0,57	19,79	<i>Részben</i>
lengyel	144 130	0,30	12,95	<i>Részben</i>
görög	91 548	0,19	6,37	<i>Nem</i>
zsidó	103 591	0,21	3,10	<i>Nem</i>

- Az ET Szakértői Bizottságának jelentései arra a következtetésre jutottak, hogy Ukrajna **nem teljesítette** teljes mértékben a Karta ratifikálása során vállalt kötelezettségeit.
- A következő oldalakon összefoglaljuk, hogyan teljesítette Ukrajna vállalt kötelezettségeit a *Szakértői Bizottság* (továbbiakban: SZB2017) Ukrajnával kapcsolatos harmadik jelentése alapján.

A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint. **A Karta 7. cikke: Célok és elvek**

	1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	1.f	1.g	1.h	1.i	2.	3.	4.
belarusz	4	4	1	1	-	1	1	3	3	4	3	3
bolgár	4	4	3	3	-	3	1	3	3	4	3	3
krími tatár	4	4	-	3	-	3	4	4	-	4	4	-
gagauz	4	4	3	3	-	3	1	4	1	4	3	3
német	4	4	1	3	-	3	4	3	3	4	3	3
görög	4	4	1	3	-	3	4	3	3	4	3	3
magyar	4	3	3	3	-	3	3	4	3	4	3	3
moldáv	4	4	1	3	-	3	4	3	3	4	3	3
lengyel	4	4	3	3	-	3	4	3	3	4	3	3
román	4	4	3	3	-	3	1	4	3	4	3	3
orosz	4	4	3	4	-	4	4	4	4	4	3	3
szlovák	4	4	1	3	-	3	1	3	3	4	3	3
jiddis	4	4	1	1	-	3	1	3	1	4	3	3
karaim	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
krimcsak	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
romani	4	4	1	3	-	1	1	1	1	4	3	3
ruszin	3	4	1	1	-	1	1	1	1	4	3	1

4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült; -: nincs következtetés

A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint. **A Karta 8. cikke: Oktatás**

	1.a.iii	1.b.iv	1.c.iv	1.d.iv	1.e.iii	1.f.iii	1.g	1.h	1.i	2.
belarusz	1	1	1	1	4	1	1	1	1	1
bolgár	1	3	3	1	4	4	1	3	1	4
krími tatár	3	3	4	1	4	3	–	4	1	3
gagauz	1	3	3	1	4	1	–	3	4	1
német	3	3	3	1	4	4	1	3	1	1
görög	3	3	4	1	4	4	–	3	1	4
magyar	4	4	4	1	4	4	3	4	1	1
moldáv	3	4	4	1	4	4	1	3	4	1
lengyel	3	4	4	1	4	4	1	4	1	4
román	3	3	3	1	4	4	1	4	1	1
orosz	4	4	4	4	4	4	–	4	1	4
szlovák	4	3	3	1	4	1	1	3	1	1
jiddis	3	1	1	1	4	4	–	1	1	1

4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült; –: nincs következtetés

A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint. **A Karta 9. cikke: Igazságszolgáltatás**

	1.a.iii	1.b.iii	1.c.iii	2.c	3.
belarusz	1	1	1	-	1
bolgár	2	2	2	-	1
krími tatár	2	2	2	-	3
gagauz	2	2	2	-	1
német	1	1	1	-	1
görög	1	1	1	-	1
magyar	3	3	2	-	1
moldáv	1	1	1	-	1
lengyel	2	2	2	-	1
román	3	3	2	-	1
orosz	4	4	4	4	4
szlovák	2	2	2	-	1
jiddis	1	1	1	-	1

4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült; -: nincs következtetés

A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint. **A Karta 10. cikke: Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek**

	2.a	2.c	2.d	2.e	2.f	2.g	4.c
belarusz	1	1	1	1	1	1	1
bolgár	2	1	1	1	1	1	1
krími tatár	2	1	1	1	1	1	1
gagauz	2	1	1	1	1	1	1
német	1	1	1	1	1	3	1
görög	1	1	1	1	1	1	1
magyar	3	1	1	1	3	3	1
moldáv	1	1	1	1	1	1	1
lengyel	2	1	1	1	1	1	1
román	3	1	1	1	1	3	1
orosz	4	4	4	4	4	3	-
szlovák	3	1	1	1	1	1	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1

4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült; -: nincs következtetés

A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint. **A Karta 11. cikke: Tömegtájékoztatási eszközök**

	1.a.iii	1.b.ii	1.c.ii	1.d	1.e.i	1.g	2.	3.
belarusz	1	1	1	1	1	1	4	1
bolgár	3	1	1	1	4	1	4	1
krími tatár	-	-	-	1	-	1	4	1
gagauz	3	1	1	1	1	1	4	1
német	3	1	1	1	1	1	4	1
görög	-	1	1	1	1	1	4	1
magyar	3	4	4	1	4	3	4	1
moldáv	3	1	1	1	4	1	1	1
lengyel	3	4	1	4	4	1	4	1
román	3	3	1	1	4	3	4	1
orosz	4	4	4	4	4	4	4	3
szlovák	3	3	1	1	1	1	4	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1	1

4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült; -: nincs következtetés

A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint. **A Karta 12. cikke: Kulturális tevékenység és kulturális létesítmények**

	1.a	1.b	1.c	1d	1.f	1.g	2.	3.
belarusz	4	3	1	4	3	3	1	1
bolgár	3	1	1	4	3	3	1	1
krími tatár	4	1	1	4	3	1	4	3
gagauz	3	1	1	1	3	1	1	1
német	3	1	1	4	4	1	1	-
görög	3	1	1	3	3	1	-	1
magyar	4	1	3	4	3	4	1	1
moldáv	3	1	1	4	3	1	1	3
lengyel	4	1	3	4	4	4	4	3
román	4	1	1	4	3	3	1	3
orosz	4	4	4	4	4	-	4	-
szlovák	4	1	1	4	3	1	1	1
jiddis	3	1	1	1	4	1	1	1

4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült; -: nincs következtetés

A Szakértői Bizottság Ukrajnával kapcsolatos harmadik jelentését (2017) egy független nemzetközi testület készítette

- Ez a jelentés a kisebbségi nyelvi jogokat korlátozó új ukrán törvények elfogadása *előtt* készült.
- Látható, hogy Ukrajna *nem teljesítette* a saját maga által vállalt nemzetközi kötelezettségeit.
- Megállapítható, hogy a nyelvi jogokat szabályozó jelenlegi törvények alapján Ukrajna nem tudja (vagy nem akarja) teljesíteni a Karta ratifikálásakor vállalt kötelezettségeit.
- A Velencei Bizottság véleményében szintén bírálta az új oktatási kerettörvényt és a 2019-es államnyelvi törvényt.

Hogyan oldható meg ez a helyzet?

- Ukrajnának követnie kell a Velencei Bizottság ajánlásait (melyeket Ukrajna törvénye „Az oktatásról”, illetve Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” adott ki a testület).
- Ukrajna „Az oktatásról” szóló törvényének 7. cikkét meg kell változtatni.
- Meg kell őrizni a polgárok jogát az oktatás nyelvének megválasztására.
- A Kijev által erőltetett kétnyelvű oktatási modellt alternatív választási lehetőségként kell felkínálni.
- Az ukrán mint államnyelv oktatásának minőségét és hatékonyságát kell megváltoztatni, és nem az oktatás nyelvét.
- A nyelvoktatást kell tehát megreformálni, és nem az oktatás nyelvét ukránra változtatni.

Következtetések

- A regionális és kisebbségi nyelveket beszélők jogait tiszteletben kell tartani.
- A kisebbségi jogok biztosítása, a meglévő jogok fenntartása és alkalmazása hozzájárul a demokratizálódáshoz és a jogállamiság megerősítéséhez. A kisebbségi jogok betartása és következetes alkalmazása Ukrajna minden állampolgárának érdeke, függetlenül attól, hogy a kisebbségekhez vagy a többségi társadalomhoz tartozik-e.
- Az ukrán nyelv támogatása és fejlesztése nem vezethet a kisebbségi jogok szűkítéséhez vagy a kisebbségi vagy regionális nyelvek használatának korlátozásához, illetve a kisebbségi nyelveken folytatott oktatás korlátozásához, felszámolásához.
- A kisebbségi nyelveken folyó oktatást a szovjet kommunista diktatúra korában is sikerült fenntartani. Az anyanyelvi oktatás korlátozása a nyelvi emberi jogok súlyos megsértése.
- Ha Ukrajna komolyan veszi az európai integrációval kapcsolatos szándékait, akkor az államnak tiszteletben kell tartania minden polgár jogait, és teljesítenie kell nemzetközi kötelezettségeit.

**Nem kérünk különleges jogokat.
Csak az eddigi megszerzett jogainkat akarjuk
megvédeni, és megőrizni saját nyelvünket.**

Válogatott források

- Brenzovics László – Zubánics László – Orosz Ildikó – Tóth Mihály – Darcsi Karolina – Csernicskó István 2020. *A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában*. Beregszász–Ungvár: KMKSZ.
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2020. *Tévút az ukrán nyelvpolitikában Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” (elemző áttekintés)*. Törökbálint: Termini Egyesület.
- Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség* adatbázisa
- Resolution 2189 (2017) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe. The new Ukrainian law on education: a major impediment to the teaching of national minorities' mother tongues.
<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24218&lang=en>
- Skutnabb-Kangas, Tove 1990. *Language, Literacy and Minorities*. London: A Minorities Rights Group Report.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest: Teleki László Alapítvány.
- SZB2017 – Third report of the Committee of Experts in respect of Ukraine.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168073cdfa
- The Fourth Periodic Report Provided by Ukraine on Implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages (it is provided in accordance with the Article 15 of the Charter), 2019. <https://rm.coe.int/ukrainepr4-en/1680972f17>
- Всеукраїнський перепис населення 2001. <http://2001.ukrcensus.gov.ua/>
- Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
- Закон України «Про освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-14>
- Закон України «Про ратифікацію європейської хартії регіональних мов або мов меншин».
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15>
- Статистичні дані основної сесії ЗНО. <https://zno.testportal.com.ua/stat>

